

Van oude vrijster tot happy single

Termen voor alleenstaanden

Deze dagen rond Valentijnsdag gaat het veel over alleenstaanden. Of singles. Of vrijgezellen. Of hoe je ze ook noemt, want er bestaan – en bestonden – nogal wat uiteenlopende termen voor mensen zonder partner. Een overzicht.

Renzo Verwer

“Single, maar niet sneu”. Zo luidde de kop van een reportage in *De Telegraaf* vlak voor afgelopen Kerst. Dat was opvallend, want ‘singles’ waren de laatste jaren toch juist vanzelfsprekend superhip en intens gelukkig? Was hun imago dan opeens weer omgeslagen? Werden ze weer als zielig beschouwd? Als dat zo is, dan zou dat weer goed aansluiten bij het weinig vrolijke beeld dat eeuwenlang bestond van mensen zonder partner: ze golden op z’n minst als vreemd.

In de Middeleeuwen werden ze zelfs bedreigend gevonden. Dat had misschien ook wel te maken met het toenmalige geloof in heksen: vrouwen die een verbond gesloten zouden hebben met de duivel in plaats van met een man. In latere eeuwen werden mensen zonder partner wel gezien als ziek, neurotisch, seksueel gefrustreerd, slachtoffer van een onderdrukkende moeder – in elk geval als zielig. De termen die tot diep in de twintigste eeuw werden gebruikt, vormen daar nog maar een zwakke afspiegeling van: naast *vrijgezel* ook *verstokte vrijgezel*, *oude vrijster*, en natuurlijk *ongehuwde* – waarin dat voorvoegsel *on-* duidelijk het negatieve van de term benadrukt. Het gaat hier om iemand die iets níét is. Dat negatieve

Illustratie: Hein de Kort

zit ook in allerlei destijds veelgebruikte uitdrukkingen als *overgebleven zijn*, of *op de plank blijven liggen*, of *geen vrouw (of man) kunnen krijgen*.

■ HUNKERBUNKERS

De norm was dus samen zijn, getrouwd zijn. Dat is ook te af te lezen aan de bevolkingscijfers. In 1899 waren er in Nederland 89.000 alleenstaanden op een totaal van 5 miljoen mensen – dus nog geen 2 procent. Maar dat is inmiddels compleet anders. Anno 2013 zijn er ongeveer 2,8 miljoen alleenstaanden op circa 16,5 miljoen mensen (bijna 17 procent), en hun aantal groeit nog steeds. Dat woord *alleenstaande* dateert trouwens uit het midden van de vorige eeuw; in 1950 werd het voor het eerst

opgetekend in de grote Van Dale. Aanvankelijk kwam het vooral in overheidsstukken voor; zo publiceerde W.C. Blomberg in 1956 het rapport *Woontoeestand en woonwensen van 3.009 alleenstaande vrouwen in Amsterdam*.

In die tijd werden vooral alleenwonende vrouwen nog altijd als onbetamelijk gezien. Ongetrouwde verpleegsters of onderwijzeressen woonden vaak in speciale appartementen, waarvoor namen bestonden als *juffenflats* en *hunkerbunkers*.

De omslag vond plaats in de tweede helft van de twintigste eeuw, toen de traditionele gezinsstructuren in hoog tempo verdwenen. In de jaren zestig werd de bijstandswet ingevoerd en daarna werd echtscheiding wettelijk

gemakkelijker gemaakt, wat een stroom nieuwe alleenstaanden opleverde. Ook gingen veel meer mensen op kamers om te studeren. En er werd vaker op latere leeftijd getrouwd, zodat meer mensen een flinke periode alleen waren. Gaandeweg werd alleen zijn steeds normaler.

Die ontwikkelingen leverden nieuwe termen op als *ex*, *seriële monogamie* en *bommoeder* – een moeder die ‘bewust ongehuwd’ is.

■ SOLO

De term *single* werd in de jaren negentig heel populair. Vanaf die tijd dachten velen bij een *single* niet meer in de eerste plaats aan een grammofoonplaatje met aan beide kanten één nummer, maar aan een alleenstaande. In Nederland kwam het woord voor het eerst voor in 1978, in een streekroman nota bene, niet bepaald een genre dat vooroploopt als het gaat om taalvernieuwing. Max de Lange-Praamsma schrijft in haar *Lafleur-trilogie*:

Maar ik ben bovendien *single*, zoals de Engelsen zeggen. Ongetrouwd, vrijgezel. En dus kamerbewoner. En ik behoor, eerlijk gezegd, wat m'n kamer betreft nu niet direct tot degenen die alles altijd direct weer netjes opruimen. Er moet dus als ik visite krijg in de regel eerst nog wel 's het een en ander een beetje op orde gebracht worden.

In datzelfde jaar presenteerde journalist en socioloog Herman Vuijsje in de *Haagse Post* een nieuwe trend. Volgens hem kozen veel jonge hoogopgeleiden bewust voor een ‘solobestaan’. Er volgde een artikelenreeks over de geneugten van het leven van deze mensen, voor wie hij het woord *solo* had bedacht.

Daarnaast bleef ook het aloude *vrijgezel* in trek, misschien vanwege de opgewekte bijklank van het woord. Grapjurken meldden wel dat *vrijgezellen* ‘vrij gezellig’ waren. André van Duin en Benny Neyman bezongen hen in de jaren tachtig; uit ‘Vrijgezel’ van Neyman komen de bekende regels:

Maar een vrijgezel die gaat pas slapen,
als-ie alle sterren heeft gezien.
Als-ie van zijn vrijheid heeft genoten,
als-ie zegt: 't was fijn, bedankt, tot ziens!

Toch bleek er behoefte aan andere benamingen. *Alleengaande* ontstond. Dat *gaan* zou actiever, minder sneu, minder stigmatiserend klinken dan *staan*. Nog

altijd kan het gebeuren dat je wordt gecorrigeerd als je iemand ‘alleenstaand’ noemt: dat moet toch echt ‘alleengaand’ zijn. De eerste officiële vermelding vinden we in een rapport van de Adviescommissie Onderzoek Minderheden, getiteld *De positie van oudere werkloze ‘alleengaande’ Turken en Marokkanen* (1984).

De woorden *single* en *alleengaande* verschenen intussen allebei in titels van Nederlandse tijdschriften. In 1991 werd het blad *Single* opgericht, in 1995 gevolgd door *Uniek. Het tijdschrift voor de alleengaande*. Beide hielden het overigens niet lang vol.

■ HAPPY

“Alleen op vakantie en nieuwe vrienden maken, is het motto van de winterse ‘Happy Single Weken’”, schreef *Trouw* in 1996. Het was de eerste keer dat de uitdrukking *happy single* in Nederland opdook – en we zouden het weten. Gewoon *single* mocht amper meer, men moest ‘happy single’ zijn. Het beeld was ook duidelijk te zien in reclames, bijvoorbeeld in de heel populaire tv-campagne van Grolsch waarin een alleenwonende trendy jongeman op jazzy klanken van zijn biertje geniet. Op datingsites, in kranten en op tv meldden alleenstaanden dat ze zeer gelukkig waren – typerend is de naam van dé singlessite uit die tijd: volkskrant.nl/lekkersingle.

In 2000 publiceerde Connie van Gils nog wel het boek *Ongewenst alleen*, maar het dominerende beeld was dat

Overall meldden alleenstaanden dat ze zeer gelukkig waren – dé singlessite uit die tijd was volkskrant.nl/lekkersingle.

van de *happy single*. Beter gezegd: de vrouwelijke *happy single*, voor wie *single* zijn een bewuste keuze zou zijn. Vrouwenbladen raakten er niet over uitgeschreven, waarbij vaak ook in één adem door een ander thema klonk: er zijn geen leuke (alleenstaande) mannen voor mij, leuke vrouw.

Het universiteitsblad *Vox Magazine* verwoordde al dat geluk in 2004 zo:

Sinds *Sex and the City* emancipeerden het muurbloempje, de oude vrijster en de frigide mannenhaatster in één klap tot zelfstandige vrouwen van de wereld. Carrière maken, shoppen, uitgaan, flirten, daten, genieten

van seks en intens bonden met je vriendinnen om na de gebruikelijke collectieve slappe lach voor de zoveelste keer vast te stellen dat mannen *losers* zijn en dat je ondanks alles toch weer een stukje dichter bij jezelf gekomen bent.

Dat is even andere koek dan de oude vrijster.

Maar intussen lijkt het er heel erg op dat samen zijn nog altijd de norm is. Zie de kop in *De Telegraaf* van hiervoor. En luister naar de vraag die ook tegenwoordig veel wordt gesteld aan mensen van pakweg tussen de 20 en 45 jaar die toevallig op een bepaald moment geen vaste relatie hebben: ‘Ben je nog *single*?’ Het gaat om dat woordje *nog*. Officieel ben je een *happy single*, maar in deze vraag verraad je de ware beeldvorming.

Ook uit de rijen van de *singles* zelf klinkt er gemor. In het vorig jaar verschenen boek *Niet alleen maar single* van de psychologen Maarten Berg en Wanda Klein beklagen vrouwen zich over het slechte imago van de vrouwelijke *single*.

■ FREE RIDER

En inderdaad: we zien de term *happy single* de laatste jaren wat minder. Evy van Weezendonk, een 29-jarige ‘community liaison manager’, had een fraai alternatief. In 2008 zei ze in het tijdschrift *Internationale samenwerking* dat ze “tussen relaties in” zat – wat doet denken aan *in between jobs*, een vrien-

delijke variant van *werkloos zijn*. We moeten inzien dat het haar bewuste keuze is, ze kan heus wel een man krijgen.

De behoefte aan nieuwe eufemismen voor ‘zielepoot’ lijkt te blijven bestaan. Maar is zo’n nieuw woord wel een oplossing? Eugène Roorda van Roorda reclamebureau: “Ik kan zó wat nieuwe termen bedenken: *free rider*, *solo boss*, *vrij man*, *vrije meid*, *vrije duivel*. Maar een semi-hippe term verandert weinig aan het imago.” ■

Renzo Verwer is auteur van *De liefdesmarkt* (Compaan uitgevers, 2011). Zie ook www.liefdesmarkt.nl.